

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשס"ט

פרשת וארא

א. אור החיים .

פרק ו' פסוקים י'-יב': (י-יא) לאמר בא דבר וגו'. אומרו לאמר פי שיאמר אליו כי הוא אמר לו בא דבר, ואומרו וישלח בתוספת וא"ו הגם שלא קדם לו דבר, לצד ששליחות משה לדבר לפרעה הוא ענין גדול לדבר הדיוט לפני מלך ועוד לו שידבר אליו דברים הנוקבים לבו להוציא בלעז מפיו. עוד ירצה לומר אליו כי לא מלבד שאם יצאו מעצמן לא יעכב על ידם אלא שצריך הוא בעצמו לשלחם גם כן ויאמר להם קומו צאו. עוד ירצה שמבטיחו שידבר ובודאי שישלח וגו' לבסוף:

(יב) לפני ה' לאמר הן וגו'. קשה אומרו לאמר כי למי יאמר ה' דברי משה. ואולי שיכונן הכתוב לומר כי לא השיב משה תשובה זו לכל ילף בשליחות זה אלא כמי שמתלונן על עצמו שלא הצליח, והוא אומר תבת לאמר פי שאין תכלית הדבור אלא האמירה לא תכלית זולתה שהיא מניעת השליחות והבן. עוד ירצה פי פונת דבריו הם לומר אמירה אחרת והיא מוכנת מהדבור מאומרו הן בני וגו' ואני ערל שפתים, ר"ל בנה פי יהיה ה' רופאהו, ועין בפסוק הן בני וגו':

אלות

1. קרא שם את הפסוקים, אינה קושי מוצא בהם כרש"ל?
2. כרש"ל קובץ כי דברי משה או פרעה יבואו אליו כהלם, איך ולמה?
3. כרש"ל מוסיף שבדברי משה כבר נאמר על אופן שילחם על ישראל צ"ל פרעה, מה כוונתו ככך?
4. מה הקושי בפסוק יב'?
5. מה תשובת כרש"ל?
6. "אין תכלית הדבור אלא האמירה" מה כוונת ומה המטרה?

* * *

ב. המשתדל .

פרק ז' פסוק כב': [כב] ויעשו כן חרטומי מצרים: ג"ל כי מה שכתוב בפסוק כ"א ויהי הדם בכל ארץ מצרים, לא היה מיד, אלא שהכתוב מסיים סיפור הפיכת המים לדם; אבל באותו רגע שהיכה אהרן את היאור לעיני פרעה מיד נהפכו מימי היאור לדם, ומיד לקחו חרטומים כלי מים שלא מן היאור שעדיין לא נהפך לדם והפכו אותו בתחבולותיהם לדם, ואח"כ נתפשטה המכה בכל המים אשר בבתי מצרים ובכל מקוה מימיהם.

אלות

1. על אינה קושי אפשרי מנסה כרש"ל להשיב?
2. מה בדיוק קרה ומה היה סדר הלחנים כאן?
3. מה עלו החרטומים בדיוק?

* * *

פרק ח' פסוק ו':

(ו) כִּי־אִין כְּהִי אֱלֹהֵינוּ. אִין אֱלֹהֵינוּ גַם אֵל בֵּין אֱלֹהִים, וְיִהְיֶה הַעֲלִיּוֹן שְׂבוּיָהֶם; כִּי גַם גְּדוֹל אֱלֹי עוֹבְדֵי־הָאֱלֹהִים כְּבוֹל הוּא, וְכַפּוֹף לְחֻקֵּי־הַטִּבְע; פּוֹקֵד אִמְנֵם עַל גְּדוֹל בְּנֵי הָאָדָם בְּמִסְגֵּרַת סִדְרוֹ שֶׁל הַטִּבְע, אֲבָל שְׁלִיטָה אִין לוֹ עֵינֵינוּ. עִמָּה יִתְבָּרַר לָךְ, כִּי אִין כְּהִי אֱלֹהֵינוּ — לֹא תוֹכֵל לְדַמּוֹתוֹ לֹאֵל אַחֵר.

עאלות

1. מה הקושי הפשוט והרציוני כאן?
2. איך ככלל יתכן "להכניס" את הקב"ה בין "אלי" de אבודה לרה?
3. מה ההבדל התהומי ביניהם?
4. מה על כן המסקנה מכל זה?

* * *

ד. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק ח' פסוקים יא', יב': (יא) כִּי הִיְתָה הַרְוּחָה²³. אַף־עַל־פִּי שְׁלֹא

סָר הָרַע לְגַמְרִי, שְׁנִשְׁאַרְהָ בְּאִשְׁתִּי הָאָרֶץ²⁴ וְנִשְׁאַרוּ הַצְּפָרְדָּעִים בְּיָאוֹר²⁵, הַמְזִיקִים שָׁם עוֹד הַיּוֹם²⁶. וְהַכְּבִיד אֶת לְבוֹ. הַתְּאֲמִץ עַל טִבְעוֹ²⁷ שְׁלֹא לִירֹא מִן הַצְּפָרְדָּעִים הַנּוֹשְׁאָרִים, וְלִסְבֹּל רַעַת²⁷ הַבְּאִשָּׁה, כְּדֵי שְׁלֹא לִשְׁמַע בְּקוֹל הָאֵל יִתְבָּרַךְ.

(יב) וְהָף אֶת עֵפֶר הָאָרֶץ. לֹא הִתְרַה בְּפָרְעָה בְּזֹאת וְלֹא בְּשַׁחֵן וְלֹא בְּחֶשֶׁף²⁸, וְזֶה כִּי תִשַׁע הַמַּכּוֹת שֶׁהָיוּ לְאוֹתוֹת וְלְמוֹפְתִים הָיוּ דְצִ"ף עַד"ש בְּאִ"ח בְּלִבְד, כִּי מִכַּת בְּכוֹרוֹת לֹא הִיְתָה קְאוֹת וְלֹא לְמוֹפֵת, אֲבָל הִיְתָה לְעֵנֶשׁ, כְּמִבְּאֵר לְמַעְלָה (ד. כג. ז. ד.). וְהִנֵּה דְצִ"ף הָיוּ אוֹתוֹת בְּשִׁתִּי הַיְסוּדוֹת הַכְּבִידִים²⁹, וְעַד"ש הָיוּ אוֹתוֹת בְּבַעֲלֵי־חַיִּים, וּבְאִ"ח הָיוּ אוֹתוֹת בְּאִוִיר, וּבְכָל שְׁתֵּים מֵהֵן הִתְרַה, וּבְשְׁלִישִׁית נַעֲשָׂה קְאוֹת בְּלִתִּי הַתְּרָאָה³⁰, כְּאֶמְרוּ "הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פְּעֻמּוֹם שְׁלוֹשׁ עִם גְּבַר"³¹ (איו"ב ל.ג. כט.).

א

23. רבינו מפרש במשמעות הקלה, לעומת חיסול או סיום הבעיה והמכה. 24. מן השלב השני בטיפול בצפרדעים. 25. לפי השלב השלישי בטיפול בהם (עיין לעיל). 26. ובזה מן שמיא יהבי פלגי, באשר גם במקום וגם בזמן נחלקו הצפרדעים לסוגים שונים. 27. עיין בדברי רבינו להלן ט, לה. 27. ושעור הכתוב הוא: אף על פי שלא חוסלה המכה, והיתה רק הרווחה (=הקלה), ועוד סובלים ממנו, והאיום על המשכה קיים בעליל, למרות כל זאת עשה מאמץ להכביד את לבו להמשיך להמרות את פי ה'. בזה, לדעת רבינו, שונה הכבדת הלב מ"ויחזק לב פרעה" (לעיל ז, כב להלן פסוק טו) כאשר שם בקלות יכול היה פרעה להצדיק את סירובו להיטמע לדבר ה' מפאת החרטומים שגם עשו כמותו, ולכן אין צורך בהכבדת הלב כצדו. ועיין להלן פסוק כח. הכבדת הלב היא "התאמצות נגד טבעו" מסיבות שונות לא לשמוע בקול ה'. ועיין להלן טז, בדברי רבינו ששם היתה סיבה אחרת שהזיקה התאמצות מיוחדת נגד טבעו.

28. כדעת הרמב"ן פסוק טו, ולא כדעת רש"י פרק ז פסוק כה עפ"י דעת חז"ל בתנחומא יג, וכן רש"י איו"ב לז, כב: ד"ל: ...כמו שהיה מתרד בפרעה על כל מכה ומכה, "הנני משליח בך יגו"י... וכן כולם. 29. המים והעפר. 30. כלומר, התלייה (ד' יהודה היה נותן בהם סימנים) אינה טכנית אלא מהותית - שלוש סידרות של מכות, כאשר כל סידרה וסידרה נועדה ללמד פרק מסוים ביסודות האמונה. ועיין במלבי"ם המבחין בין המכה הראשונה שבכל סידרה שנעשתה על יד היאור (שם התברר פרעה) ובין השניה שנעשתה בארמונו ("בא אל פרעה") לעיני חכמיו ויועציו. דרכו של רבינו משתלבת עם דרכו של הרמב"ן (שמות יג, טז ד"ה ולטוטפות בין עיניך) הרואה בכל סידרה מטרה מסוימת ("למען תדע"): 1. אני ה' = מציאות ה'. 2. אני ה' בקרב הארץ" = השגחת ה'. 3. אין כמוני בכל הארץ" = יכולת ה'. 31. ומפרש רבינו באיוב שם: "הן כל אלה יפעל אל" - להוכיח האדם בחלוט ובחזיון או בייסורי. "פעמיים שלוש עם גבר, להשיב נפשו מני שחת" - של ררך חטאים בעולם הזה - "לאור באור החיים" - כדי שיזכה לאור חיי עולם כי חפץ חסד הוא. "פעמיים שלוש" - כמו בעשר מכות, דצ"ך עד"ש כאח"ב, ששתיים הראשונות היו לאות ולמופת כדי שיחזרו בתשובה, והשלישית בלתי התראה, עכ"ל. כלומר, שתיים הראשונות נועדו להחזירו בתשובה עוד לפני המכה, והשלישית נועדה להחזירו בתשובה אחרי המכה, כדי למנוע את הצורך בסידרה נוספת של הוכחות.

וארא

1. מה מוסיף פרשנו בקטע הראשון?
2. בקטע השני מסביר פרשנו את ההבדל בין "ויוחק" לבין "ויכבד" התוכל להסביר ולנמק?
3. מה ההבדל בין תשע המכות לבין הצעירות, מה המשמעות ומה הרציון?
4. פרשנו מרחיב להסביר את ההבדל בין המכות השונות ומשמעותן, התוכל להסביר?

* * *

ה. העמק דבר.

פרק ח' פסוק כ': וגו'. גם הערוב שנא מהדש למזרים נא החלה לבית פרעה ועבדיו ומשם נחשטו בכל ארץ מצרים. וכמו כל המכות ששלטו בפרעה ועבדיו ביותר כמש"כ במכת דם והפרדע משום שהם היו עיקר המייצגים בדגרי: תישחת הארץ. נשחתה מיצעי. אלא נא להגיד שנא מהחלה כל הערוב לבית פרעה ועבדיו ומשם נחשטו לכל הארץ. וידעו פרעה ועבדיו מיד שעלולה הארץ להיות נשחת מפני הערוב מש"ה מיהר כ"כ לקרוא למשה ואהרן:

אלות

1. על אינה קושי צונה פרשנו בקטע הראשון?
2. בקטע השני מסביר פרשנו קושי לשני אפשרי, מהו ומה מצנהו?
3. למה קראו למה הפעם מיד?

* * *

ו. משך חכמה עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק ט' פסוק ה': ה' וישם ה' מועד לאמר, מחר יעשה ה' הדבר הזה בארץ.

כי במכוון עשה השם יתברך הדבר הזה, כדי שימכרו המצרים את בהמתם לבני ישראל, ולא ימותו. וכן היה, כי מכרו כל בהמתם לבני ישראל, ובני ישראל נהגו בהם טובת עין ונתנום אח"כ למצרים². ולכן בושו אחרי זה להשיב פניהם ריקם בשאלם מלבושים וכלי כסף וזהב³.

(ט, ה) 1. שהודיע מראש על המועד המדויק של התחלת המכה, שתהיה למחרת ולא תיכף.
2. כי לא מצאנו שהתעשרו בני ישראל אלא מביזת מצרים (כלי כסף וזהב ושמלות).
3. כאן מראה רבינו את כוחו לעשות רקונסטרוקציה היסטורית ללא מקורות בחז"ל על פי הבנתו הוא בעומק פשוטו של המקרא.

אלות

1. מה המיוחד בצנין זה כאן לצומת כל המקרים האחרים?
2. פרשנו נותן לכך תשובה פרקטית ולא רק רציונית, מהי?
3. מנין לו שבני ישראל החזירו את הבהמות למצרים ולאמה זה חשוב לצנין?
4. פרשנו מוסיף הסבר פסיכולוגי-רציוני לצנין זה, מהו ומה רצה ללמדנו בכך?

* * *